

Aleksandra Błachnio

KU LEPSZEJ JAKOŚCI PRACY PSYCHOLOGA – debata nad ustawą o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów oraz doskonaleniu zawodowym psychologów

Obchody dziesięciolecia Instytutu Psychologii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy stały się okazją do debaty nad problemem tworzenia samorządu zawodowego psychologów i wynikającymi z ustawy o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów (Dz.U. Nr 73, poz. 763) zmianami w warunkach pracy i rozwoju zawodowego w kraju. W spotkaniu uczestniczyli wybitni przedstawiciele wiodących instytutów i stowarzyszeń psychologicznych, m.in.: Elżbieta Aranowska, Barbara Kaja, Anna Kolańczyk, Małgorzata Kościelska, Małgorzata Toeplitz-Winiewska, Jerzy Brzeziński, Dariusz Doliński, Andrzej Eliasz, Janusz Grzelak, Władysław Łosiak, Roman Ossowski, Wojciech Pisula, Mieczysław Płopa, Janusz Reykowski, Ryszard Stachowski, Janusz Trempała, Bogdan Wojciszke oraz naukowcy i praktycy: Bassam Aouil, Edward Gorzelańczyk, Piotr Jaśkowski.

Funkcję moderatora dyskusji przyjęła Małgorzata Toeplitz-Winiewska – przewodnicząca Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Psychologicznego. W słowie wprowadzającym przedstawiła aktualny stan prac nad wprowadzeniem w życie ustawy z dnia 8 czerwca 2001 roku. Szczególną uwagę przewodnicząca ZG PTP poświęciła procesowi powoływania samorządu zawodowego psychologów, który regulują odpowiednie artykuły ustawy (rozdz. 5, art. 30-37 oraz przepisy przejściowe i końcowe z rozdz. 9 art. 62). Wyjaśniła, że zgodnie z zapisem ustawy*, w dniu 20 kwietnia 2006 roku minister właściwy ds. pracy powołał Komitet Organizacyjny Izby Psychologów, w którego skład weszło 25 członków. Skład osobowy Komitetu Organizacyjnego, zdaniem Małgorzaty Toeplitz-Winiewskiej,

---

* Minister właściwy do spraw pracy, w porozumieniu z istniejącymi ogólnopolskimi stowarzyszeniami zrzeszającymi psychologów i związkami zawodowymi psychologów, powołał w terminie 3 miesięcy od dnia wejścia w życie ustawy Komitet Organizacyjny Izby Psychologów, zwany dalej „Komitetem” (art. 62 ust. 1 ustawy o zawodzie psychologa).

złożony z przedstawicieli: wiceministra ds. pracy i dyrektora departamentu dialogu społecznego oraz 23 psychologów – reprezentantów różnych stowarzyszeń psychologicznych, budzi kontrowersje i raczej nie ma szans na uzyskanie akceptacji w środowisku psychologicznym. Pomimo tego fakt, że Komitet działa. Na pierwszym posiedzeniu, w dniu 8 maja br., wyłonione zostały władze Komitetu. Obok przewodniczącego, którego funkcję z urzędu sprawuje minister właściwy ds. pracy, wybrano dwóch wiceprzewodniczących: Małgorzatę Toeplitz-Winiewską (Polskie Towarzystwo Psychologiczne) i Tadeusza Wiesława Bratosa (Stowarzyszenie Psychologów Transportu w Polsce) oraz sekretarza: Agnieszkę Siut (Departament Dialogu i Partnerstwa Społecznego MPiPS). Powołanie centralnych władz samorządowych jest niewątpliwie ważnym i właściwym krokiem w organizacji samorządu zawodowego psychologów. Trudności pojawią się na poziomie lokalnym, zwłaszcza że brakuje dotacji rządowych, które istotnie wsparłyby oddolne inicjatywy w zakresie organizowania bazy lokalowej i osobowej samorządów. Ustawa przewiduje powołanie w każdym z szesnastu województw regionalnych izb samorządowych (art. 31 ust. 2), a te z kolei wyłonią reprezentantów na Krajowy Zjazd Psychologów (art. 39 ust. 1). Trudny proces tworzenia samorządu zawodowego psychologów może być przyspieszony przez Polskie Towarzystwo Psychologiczne, ono bowiem posiada struktury terenowe. Samo PTP nie podołałoby zadaniu, stąd konieczna wydaje się silniejsza integracja środowiska psychologów, w czym znaczącą rolę odegrać mogą psychologowie ze środowisk akademickich.

Kolejną kwestią, którą poruszyła przewodnicząca ZG PTP, jest konieczność nowelizacji kodeksu etycznego zawodu psychologa, obejmująca m.in. uzupełnienie kodeksu w zapisy regulujące uczestnictwo psychologów w mass mediach i w biznesie. Problem ten stanowić będzie jedno z ustawowych zadań Krajowego Zjazdu Psychologów (patrz: art. 40 ust. 1-6).

Małgorzata Toeplitz-Winiewska odniosła się ponadto do artykułów 15 i 16 ustawy, w których jest mowa o Komisji Ekspertów. Powołuje ją minister właściwy ds. pracy w składzie siedmioosobowym reprezentującym odpowiednio resorty edukacji, zdrowia i pracy, Komitet Nauk Psychologicznych Polskiej Akademii Nauk oraz Krajową Radę Psychologów (art. 16 ust. 3). Ciało eksperckie zmierzy się z wieloma trudnymi i budzącymi spory w środowisku zawodowym psychologów zadaniami, takimi jak m.in. przygotowanie:

- 1) wykazu metod zastrzeżonych dla psychologów,
- 2) standardów wykonywania praktyki psychologicznej,
- 3) metod i form podyplomowego doskonalenia zawodowego (por.: art. 16 ust. 6-7, art. 17 ust. 3, art. 18 ust. 3, art. 19 ust. 1).

Realizacja ustawy, co podkreśliła przewodnicząca ZG PTP, choć niełatwa, niesie jednak liczne korzyści. Pracodawcom daje możliwość zatrudniania wyłącznie wykwalifikowanych i legitymujących się prawem wykonywania

zawodu psychologów, praktykom – diagnostom i terapeutom – zagwarantowaną ustawowo ochronę i wyłączność świadczenia określonych usług psychologicznych, natomiast akademickiemu środowisku zawodowemu psychologów – możliwość wyznaczenia i rozpowszechnienia standardów kształcenia młodych pokoleń współpracowników.

Ustawa o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów, jak podkreślił Wojciech Pisula, nie legalizuje aktualnego *status quo* na rynku pracy, ale poprzez wprowadzanie pewnych ograniczeń i rygorów daje możliwość nie tylko podniesienia jakości kształcenia psychologów, poprawy i kontroli świadczonych usług psychologicznych, ale i obowiązek brania odpowiedzialności za swoją pracę w środowisku zawodowym psychologów.

Refleksja nad ustawą o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów stanowiła wstęp do szczegółowych dyskusji nad kwestiami bezpośrednio warunkującymi aktywność zawodową psychologów. Zgromadzeni, m.in.: Elżbieta Aranowska, Bassam Aouil, Jerzy Brzeziński, Edward Gorzełańczyk, Piotr Jaśkowski i Janusz Trempała, podjęli temat nauczania psychologii. Zastanawiali się nad problemem autorytetu w nauce, standardów kształcenia i odpowiedzialności uczelni za dyplomy wydawane absolwentom. Jerzy Brzeziński podkreślał, że w ramach jednolitych, pięcioletnich studiów magisterskich na kierunku psychologia jedynie 40% godzin programu nauczania (1080 godzin) regulują standardy kształcenia. Pozostałe, obejmujące (obok przedmiotów ogólnych i podstawowych) przedmioty kierunkowe, wypełnia indywidualnie każda jednostka uczelniana prowadząca ten kierunek studiów. W założeniu kształcenie uniwersyteckie studentów psychologii obejmuje cztery podstawowe wymiary kształcenia META (Brzeziński, Doliński, Strelau 2004): metodologiczny (M), etyczny (E), teoretyczny (T) i aplikacyjny (A). Podjęte zagadnienia okazały się nader kontrowersyjne; szczególnie rozbieżne opinie dotyczyły pytania, na ile staż zawodowy psychologa tkwi w procesie kształcenia, a na ile stanowi autonomiczny proces kształcenia zawodowego.

Pomysł Elżbiety Aranowskiej, aby wliczać studia podyplomowe do stażu absolwentów psychologii, nie uzyskał aprobaty zebranych. Małgorzata Toeplitz-Winiewska, podobnie jak Władysław Łosiak i Janusz Reykowski, optowała za rozdzieleniem stażu zawodowego i dalszych stopni edukacji psychologicznej. Wyjątek stanowić mogłyby studia doktoranckie, które w świetle ustawy (art. 4 ust. 2*) można uznać za formę stażu zawodowego. Janusz Reykowski wyraźnie rozdzielił studia i staż. Jego zdanie korespondowało z postawą wielu psychologów, którzy w studiach doceniają walor wiedzy ogólnej pozwalającej na modelowe ujmowanie i tłumaczenie rzeczywistości, a w stażu

---

* Za wykonywanie zawodu psychologa uważa się także prowadzenie przez psychologa badań naukowych w dziedzinie psychologii lub działalność dydaktyczną w tym zakresie.

zawodowym – praktykę i możliwość ćwiczenia określonych umiejętności warsztatowych. W dyskusji nie udało się także rozstrzygnąć natury relacji na linii uczelnia – ośrodki stażowe oraz sposobu skracania dystansu między modelem kształcenia psychologów a wymaganiami nakładanymi na absolwentów.

Głos w dyskusji zabrał m.in. Mieczysław Płopa, który zwrócił uwagę na organizacyjną stronę procesu doskonalenia zawodowego psychologów. Jego zdaniem uzasadnione obawy budzi ogromna dysproporcja liczbowa między kandydatami do zawodu psychologa będącymi absolwentami polskich uczelni a możliwościami stażowymi, jakie gwarantuje ustawa. Problemy organizacyjne i finansowe sprawiają, że konieczne jest ustalenie reguł kwalifikacji do stażu, którym posługiwałyby się samorzady psychologów. Kwestia reglamentowania dostępu do stażu budzi wiele pytań, jak np.: kto powinien ponosić odpowiedzialność za wybór kandydatów na staż: samorząd czy jednostka stażowa?

Kolejny problem poruszony w dyskusji dotyczył specjalizacji w psychologii. Obecnie w Polsce psychologów kształci się w modelu *general practitioner*, który zdaniem Janusza Reykowskiego w niedalekiej przyszłości może okazać się niewystarczający. Wówczas możliwe, że medyczny wzór wzajemnie niezastępowalnych specjalizacji będzie efektywną inspiracją dla psychologów. Stanowisko to koresponduje z przekonaniem Romana Ossowskiego, zgodnie z którym doświadczenie w specjalizacjach zawodowych środowiska medycznego może stać się dobrym wzorem przy organizacji specjalizacji psychologicznych.

Głos w dyskusji zajęła również Małgorzata Toeplitz-Winiewska, która zwróciła uwagę na zmiany, jakie dokonały się w obrębie jedynie praktykowanej w psychologii specjalizacji klinicznej. Funkcjonowała ona dobrze w latach 1963-1999, w systemie dwustopniowym. Dziś kształcenie specjalizacyjne odbywa się w modelu medycznym, w którym po pięciu latach uzyskuje się tytuł specjalisty w psychologii klinicznej (Program specjalizacji w psychologii klinicznej, 2003).

Problemem wyraźnie sygnalizowanym przez środowisko zawodowe psychologów jest ograniczona liczba miejsc na specjalizacji i konieczność jej indywidualnego finansowania. Psychologowie, w przeciwieństwie do lekarzy, nie mają rezydentury. To i wspomniane organizacyjne trudności stanowią argument za podjęciem przez samorząd zawodowy psychologów* inicjatywy opracowania nowego modelu specjalizacji.

Z kolei Władysław Łosiak podjął problem kompetencji zawodowych psychologa. W świetle ustawy (art. 4 ust. 1-2) psycholog diagnozuje, opiniuje, orzeka, udziela pomocy psychologicznej i psychoterapeutycznej, prowadzi badania naukowe i kształci. Tak szerokiego zakresu umiejętności nie sposób rozwinąć w każdym absolwencie psychologii. Stąd słuszna jest potrzeba refleksji nad

---

* Na mocy ustawy (art. 42 ust. 2).

dodatkowymi warunkami uprawiania zawodu. Nie sposób wykonywać wszystko równie sprawnie i prawidłowo. Z tym również wiążą się dylematy natury etycznej dotyczące dostępności testów psychologicznych. W kwestii tej wypowiedzieli się Elżbieta Aranowska, Małgorzata Toeplitz-Winiewska, Jerzy Brzeziński, Piotr Jaśkowiak i Edward Gorzelańczyk. Najwięcej uwagi poświęcono projektowi reglamentowania stosowania zaawansowanych narzędzi diagnostycznych (art. 19 ust. 1-2). Zastanawiano się, na ile aktywność badawcza w psychologii warunkowana powinna być uprawnieniami zawodowymi, a na ile doświadczeniem i wiedzą z obszaru danej dyscypliny. Problem wiąże się z interdyscyplinarnością czołowych badaczy polskich, którzy wnosząc duży wkład w psychologię, nie zawsze legitymują się podstawowym wykształceniem z tej dziedziny. W kontekście wypowiedzi zarysowała się wyraźna tendencja do oddzielania płaszczyzny zawodowej i naukowej. Akceptując prawo wolności naukowej, dyskutanci widzieli potrzebę ograniczenia jej przez reguły poprawności warsztatu, a nie zakresem wyznaczonych dyscyplin.

Granice autonomii badaczy, opierając się na wzorze amerykańskim, przedstawił Jerzy Brzeziński (1997). Chociaż użytkownik testu (z ang. *test user*) to nie tylko psycholog, jednak by ustrzec się dowolności i błędnego użycia narzędzi diagnostycznych, poziom kwalifikacji i kompetencji osób musi warunkować ich możliwości korzystania z narzędzi psychologicznych. W Stanach Zjednoczonych przewidziano, na podstawie wiedzy psychologicznej i świadomości metodologicznej, trzy poziomy testów: A – proste testy, które mogą być stosowane przez niepsychologów; B – testy przeznaczone dla osób posiadających podstawową wiedzę psychologiczną i metodologiczną; C – indywidualnie stosowane testy wykonywane jedynie przez ekspertów przynajmniej ze stopniem magistra i z roczną praktyką psychologiczną z superwizorem (American Psychological Association, 1985).

W Polsce, w projekcie grupy roboczej pracowni testów psychologicznych przewidziane są cztery poziomy narzędzi A-D. Oznacza to, że zgodnie z ustawą, pewne testy pozostaną na wyłączność psychologów. Możliwością obejścia ograniczenia będzie – jak zauważyła Małgorzata Toeplitz-Winiewska – stworzenie interdyscyplinarnego zespołu badawczego, w którym znajdzie się osoba z tytułem magistra psychologii.

Zabierając głos w dyskusji, Janusz Reykowski podkreślił, iż zabieg ten ma nie tyle na celu kontrolę jakości aktywności badawczej, ile bardziej diagnostyczną i terapeutyczną działalność psychologów. Słusznie zauważył, że przewidziana w ustawie Komisja Ekspertka (art. 16) wraz z surową recenzją środowiska naukowego stanowi skuteczny nadzór nad badaczami. Inaczej rzecz się ma na odcinku diagnozy psychologicznej. Janusz Reykowski i Małgorzata Toeplitz-Winiewska poddali pod rozagę uczestników samodzielność psychologów-diagnostów, którzy wydając orzeczenie psychologiczne, nie podlegają

żadnej zewnętrznej kontroli, a przecież od tego zależy dalsze postępowanie z człowiekiem. Z tego powodu zasadna wydaje się konieczność reglamentowania prawa do posługiwania się narzędziami diagnostycznymi, po to by dostęp do nich mieli jedynie ludzie dysponujący odpowiednimi kwalifikacjami.

Ostatnią dyskutowaną kwestią było wyznaczanie standardów psychoterapii w zakładach opieki zdrowotnej. Małgorzata Toeplitz-Winiewska zwróciła uwagę na brak prawnych uregulowań jasno określających, kim jest psychoterapeuta i co wchodzi w zakres świadczonych przez niego usług. Prowadzone aktualnie w ministerstwie prace, pod naciskiem środowiska lekarskiego, sztucznie zawężają krąg klientów psychoterapeuty do osób zaburzonych zgodnie z klasyfikacją ICD-10. Ten stan rzeczy wzbudza zasadny niepokój i wymaga zmiany. Ta jednak, przy trudnościach w porozumieniu się stowarzyszeń psychoterapeutycznych, jest skutecznie spowalniana. Problem stworzenia ujednoczonego i obowiązkowego programu szkolenia psychoterapeuty wymaga dalszej refleksji i otwartej dyskusji.

Możliwość wymiany poglądów odnośnie do potrzebnych zmian w jakości pracy psychologa, a w tym roli psychoterapeuty, na temat szans i zagrożeń wynikających z nowej ustawy dają czasopisma akademickie i publikacje. Jedną z nich jest sponsorowana przez Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego publikacja *Model doskonalenia zawodowego psychologów*, która powstała dzięki inicjatywie Profesora Romana Ossowskiego. On też podziękował uczestnikom dyskusji za rozwinięcie tej problematyki oraz za wskazanie istniejących dylematów i niejasności*. Zachęca się zainteresowanych do kontynuowania rozpoczętej w Instytucie Psychologii debaty i nadsyłania własnych przemyśleń o warunkach brzegowych i nurtujących kwestiach dotyczących nowej ustawy o zawodzie psychologa pod adresem instytutowym: psyche@ukw.edu.pl.

Literatura

- American Psychological Association, APA (1985). *Standardy dla testów stosowanych w psychologii i pedagogice* („Biblioteka Psychologa Praktyka” T. I). Warszawa: Polskie Towarzystwo Psychologiczne.
- Brzeziński, J. (1997). *Metodologia badań psychologicznych*. Warszawa: PWN.
- Brzeziński, J., Doliński, D., Strelau, J. (2004). Standardy kształcenia na pięcioletnich studiach psychologicznych. Założenia, doświadczenia, nowe wyzwania. *Czasopismo Psychologiczne* 10 (2), 205-219.
- Program specjalizacji w psychologii klinicznej*. (2003). Warszawa. (http://www.cmkp.edu.pl/programy_pdf/Psychologia%20klinikzna.pdf)
- Ustawa z dnia 8 czerwca 2001 roku o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów (Dz.U. Nr 73, poz. 763), która weszła w życie 1 stycznia 2006 roku.

---

* Wypowiedzi osób nie były autoryzowane.